

АДВОКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В БІБЛІОТЕЧНІЙ СПРАВІ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

М. В. Філоненко, Т. М. Яворська

Анотація. У дослідженні акцентується на адвокаційних технологіях бібліотек як важливому складнику діяльності сучасних книгозбірень. Проаналізовано наукові публікації з теми, узагальнено досвід роботи в цьому напрямі бібліотек Великої Британії, Німеччини та Австралії, що прагнуть зміцнити свої позиції, привернути увагу до значення бібліотек в суспільстві і забезпечити стійкість у майбутньому. Вивчення і узагальнення досвіду адвокаційної діяльності зарубіжних бібліотек дає можливість впроваджувати кращі практики адвокаційних технологій у діяльність вітчизняних бібліотек. Під час дослідження застосовано методи порівняльного аналізу, синтезу та узагальнення.

Ключові слова: адвокація, бібліотеки, адвокаційні технології в бібліотечній справі.

Постановка проблеми. За останні десятиліття бібліотеки не лише виконують традиційні функції, але й стають важливими інструментами соціальної підтримки, освіти та згуртованості громад. Водночас бібліотеки стикаються з низкою викликів, зокрема скороченням державного фінансування, що підштовхує їх до пошуку нових підходів для свого функціонування і розвитку. Одним із таких підходів стало впровадження адвокаційних технологій. Сьогодні адвокаційна діяльність бібліотек – це системні дії, спрямовані на збільшення державного фінансування бібліотек та забезпечення їх ресурсами, необхідними для того, щоб відповідати сучасним вимогам.

Аналіз попередніх досліджень та публікацій. Проблематика бібліотечної адвокації знаходить своє відображення у діяльності громадських професійних об'єднань, як-то ВГО Українська бібліотечна асоціація, American Library Association (ALA), Deutscher Bibliotheksverband (DBV), Association of College and Research Libraries, Libraries Connected та ін. Цією проблемою опікується також International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA).

Дослідженню теоретичних і практичних аспектів адвокаційної діяльності у бібліотечній сфері України приділяли увагу вітчизняні науковці С. Барабаш, В. Загуменна, В. Кучереносов, В. Пашкова, Л. Пугач та ін. Науковці В. Загуменна та С. Барабаш досліджували понятійний апарат адвокації, її основні види, методи та інструменти, перспективи розвитку в Україні; В. Пашкова вивчала питання захисту прав та інтересів бібліотечних працівників з боку національних бібліотечних асоціацій.

Проблему адвокаційної діяльності зарубіжних бібліотек досліджували Чжисянь (Джордж) І., Ліза Піт, Кортні Пентланд, Джуді Морійон, Кеті Лестер, Трічіна Стронг-Бібі, Лора Ворд, Кейт Планкетт та ін.

У статті «Ефективні методи просування бібліотечних послуг і ресурсів» австралійський викладач Школи інформаційних досліджень Університету Чарльза Стерта (CSU) Чжисянь (Джордж) І. дослідив, як австралійські бібліотекарі ставляться до методів просування послуг. Дослідження продемонструвало, що ефективність адвокаційної діяльності значною мірою залежить від людського капіталу бібліотеки [1].

Ліза Піт у статті «Як підвищити вплив Вашої бібліотеки та отримати те, що Вам потрібно» пояснює, як бібліотекам залучити спонсорів, посадовців, партнерів у громаді до роботи бібліотек. Дослідниця наголошує на тому, що для формування впливу бібліотеки важливим є переконливе поєднання даних і розповіді, що адаптоване до потреб різної аудиторії. Дотримання найкращих практик допомагає ефективно демонструвати цінність бібліотеки спонсорам, урядовцям і партнерам [2].

У дослідженні «Адвокація кадрового забезпечення шкільних бібліотек під час пандемії» Кортні Рентланд, Джуді Морійон, Кеті Лестер, Трічіна Стронг-Бібі та Лора Ворд аналізують зниження кількості сертифікованих шкільних бібліотекарів у США під час пандемії та описують адвокаційні ініціативи окремих штатів, що спрямовані на підтримку шкільних бібліотек, які відчули суттєве скорочення посад сертифікованих шкільних бібліотекарів, що мало негативний вплив на якість освіти. У відповідь на це професійні асоціації та освітні спільноти в за-

значених штатах проводили активну адвокаційну діяльність, що включала лобіювання законодавчих змін, співпрацю з іншими освітніми організаціями та інформування громадськості про важливість шкільних бібліотек. Автори стверджують, що ефективна адвокація є першочерговим завданням для забезпечення фінансування та підтримки шкільних бібліотек, особливо у кризових ситуаціях [3].

Кейт Планкетт у своєму дослідженні «Бібліотечна адвокація» розглядає методи збору інформації зі згаданого питання, наголошує на важливості активного захисту бібліотечних послуг, виокремлює соціальні групи, на які впливає адвокація, і ті, що можуть її просувати [4].

Як бачимо, аналіз наукових досліджень вітчизняних і зарубіжних авторів показав, що науковий інтерес до теми адвокаційної діяльності бібліотек залишається незмінним, відтак проблема адвокації бібліотек є актуальною та важливою для їх діяльності.

Виклад основного матеріалу. Сучасні адвокаційні технології в бібліотечній справі – це стратегії та інструменти, спрямовані на просування інтересів бібліотек, підвищення їх видимості та значущості в громаді, що включають використання цифрових платформ, соціальних мереж та громадських ініціатив для залучення нових користувачів та підтримки наявних.

Найбільш поширені адвокаційні інструменти:

1. Цифрові технології та онлайн-платформи (соціальні мережі, сайти й блоги бібліотек, онлайн-каталоги та мобільні додатки, подкасти).

2. Освітні та культурні заходи (зустрічі з письменниками, майстеркласи, курси цифрової грамотності, літературні вечори, книжкові фестивалі, флешмоби, челенджі тощо).

3. Громадські ініціативи та партнерства (співпраця з місцевими закладами освіти; волонтерські програми шляхом залучення активних громадян для підтримки бібліотечних проєктів; гранти – пошук фінансування через фонди; партнерство з бізнесом – організація спонсорських подій, розміщення реклами в обмін на підтримку).

4. Адвокація через медіа та PR (публікації у ЗМІ – статті про значення бібліотек у суспільстві, інтерв'ю з бібліотекарями та їх користувачами; реклама на вулицях і в громадському транспорті – плакати, банери із закликами до читання; використання відомих особистостей – амбасадорів бібліотек, підтримка письменників, блогерів, митців, які популяризують бібліотеки).

5. Використання інтерактивних підходів (читацькі марафони, квести, конкурси тощо; читацькі клуби як платформа для обговорення книг і розвитку спільноти).

6. Політична адвокація (петиції та кампанії на підтримку фінансування бібліотек, як-то звернення до влади, збір підписів; бібліотечні асоціації – організації, що об'єднують фахівців для захисту бібліотек на державному рівні).

Розглянемо досвід зарубіжних бібліотек щодо пошуку та застосування адвокаційних технологій.

Після фінансової кризи багато бібліотек у Великій Британії зіткнулися зі значним скороченням фінансування. У відповідь громади організували кампанії на підтримку своїх бібліотек, проводячи мітинги та акції з гаслом «Врятуйте нашу бібліотеку», втім швидко зрозуміли, що треба самим докладати зусиль. Це сприяло збільшенню кількості волонтерів у бібліотеках.

Держава дозволила створити кілька пілотних проєктів громадської бібліотеки, що передбачала передачу громадам управління бібліотеками. У деяких випадках місцеві жителі взяли на себе управління бібліотеками, перетворюючи їх на громадські центри, де волонтери забезпечували надання послуг та організовували заходи для громади. Як зазначають працівники бібліотек, волонтерство дає змогу людині досягти максимальної реалізації потенціалу. До того ж проєкт громадської бібліотеки сприяє зміцненню громад, культурному збагаченню населення, покращується рівень грамотності [5].

Після того, як було запроваджено кілька успішних пілотних проєктів громадської бібліотеки, було розроблено рекомендовані шляхи для отримання додаткових прибутків: контракти з державними та приватними організаціями (консультації, прийом заяв, допомога людям); продаж списаних книг і сувенірів; платні послуги (дослідницькі роботи, оренда приміщень, використання принтерів та сканерів тощо). Зараз така модель взаємодії чітко розмежовує права і можливості обох сторін [5].

Актуальність проблем адвокаційної діяльності бібліотек у Великій Британії підтверджує той факт, що в кінці 2024 р. організацією Libraries Connected, яка об'єднує публічні бібліотеки Великої Британії, був підготовлений посібник «Library Advocacy: A Beginner's Guide», що сповнений ідей для зміцнення місцевих зусиль з адвокації. Його написано за підтримки численних експертів у галузі бібліотечної справи, представників місцевого самоврядування та інших публічних секторів. Розробку посібника очолила Ізобель Гантер, генеральна директорка Libraries Connected та кавалерка Ордену Британської імперії (МБЕ). Видання охоплює всі аспекти успішної адвокації – від визначення цілей до побудови відносин із зацікавленими сторонами [6].

Бібліотеки Німеччини послуговуються такими адвокаційними стратегіями:

Впровадження стратегічного управління

Німецькі бібліотеки одними з перших почали застосовувати збалансовану систему показників (Balanced Scorecard) для ефективного стратегічного планування та оцінки своєї діяльності. Учасниками спільного проєкту стали три з найбільших бібліотек Німеччини: Університетська та регіональна бібліотека Мюнстера, Баварська державна бібліотека в Мюнхені та Державна і університетська бібліотека Бремена. Проєкт тривав з літа 1999 р. до осені 2001 р. і став основою для впровадження сучасних методів управління в бібліотеках [7].

Розробка національних стратегій розвитку

Німецькі бібліотеки активно працюють над створенням і реалізацією національних стратегій, спрямованих на інтеграцію культури та освіти в європейський простір. Це включає вивчення досвіду інших країн та адаптацію найкращих практик для покращення бібліотечних послуг [8].

Професійні об'єднання

Професійні об'єднання, а саме Німецька бібліотечна асоціація (Deutscher Bibliotheksverband (DBV)), відіграють ключову роль у просуванні інтересів бібліотек на національному й міжнародному рівнях. Організують конференції, семінари та інші заходи, спрямовані на підвищення обізнаності про важливість бібліотек у сучасному суспільстві. Зокрема, щоб протистояти зростаючій соціальній невизначеності та поширенню дезінформації, Німецька бібліотечна асоціація прагне посилити доступ до освіти, засобів масової інформації та культури, забезпечуючи в такий спосіб участь усіх громадян у житті суспільства, культурному та цифровому розвитку. Ключове значення має докладання зусиль для інтеграції всіх громадян, які живуть у Німеччині, задля загальної соціальної єдності [8].

Цифрові послуги та інновації

У відповідь на виклики цифрової ери німецькі бібліотеки активно впроваджують новітні технології, розширюють доступ до електронних ресурсів та надають послуги, спрямовані на підвищення цифрової грамотності населення. Це дає їм змогу залишатися актуальними та відповідати потребам сучасних користувачів. Прикладом цифрової ініціативи у Німеччині є безкоштовна цифрова бібліотека Goethe-Institut – проєкт «Onleihe». Приблизно 20 000 німецькомовних електронних книг, аудіокниг, матеріалів для тих, хто вивчає німецьку мову, журналів і газет доступні до завантаження, а також є можливість дивитися фільми онлайн. Цифрова платформа об'єднує понад 2 000 німецьких бібліотек, надаючи користувачам доступ до широкого спектра електронних ресурсів. Зареєстровані користувачі можуть безкоштовно завантажувати книги, журнали та інші матеріали на свої пристрої [9].

Австралійські бібліотеки активно впроваджують адвокаційні технології, спрямовані на зміцнення їх ролі в суспільстві й забезпечення доступу до інформації для всіх верств населення. Ці ініціативи підкреслюють важливість бібліотек у підтримці сталого розвитку, прав людини та культурної спадщини.

Одним з основних напрямів такої діяльності є проведення різноманітних заходів та зустрічей із цікавими людьми. До них можна віднести поетичні фестивалі, майстеркласи, конкурси та авторські програми. Також бібліотеки Австралії активно співпрацюють із місцевими театрами, популяризують культурні події, а приміщення книгозбірень використовуються, зокрема, і для експонування робіт місцевих художників та пересувних виставок. Багато публічних бібліотек підтримують місцевий економічний розвиток, надаючи відвідувачам необхідну туристичну інформацію та вільний доступ до Інтернету через Wi-Fi [11].

Ще один напрям адвокаційних технологій в австралійських бібліотеках – використання цифрових платформ. Австралійські бібліотеки впроваджують сучасні інформаційні технології для популяризації своїх послуг. Вони активно використовують соціальні мережі, створюють веб-сайти, мобільні додатки та електронні розсилки для комунікації з громадськістю. Так, наприклад, користувачі бібліотечної мережі Аделаїди мають доступ до багатьох онлайн-ресурсів – як розважальних (наприклад, безкоштовний доступ до медіасервісів, зокрема до кіно, музики, розваг для дітей), так і ресурсів для розвитку (наприклад, комп'ютерні навички, мовні курси тощо) [12].

Адвокаційні кампанії шляхом залучення громади

У різних куточках країни регулярно проводяться як національні, так і регіональні кампанії, спрямовані на підвищення обізнаності про значення бібліотек. Одним з основних напрямів такої діяльності є участь у масштабних ініціативах, як, наприклад, в Австралійському тижні бібліотек. У межах таких заходів бібліотеки організовують дискусійні панелі, освітні лекції та навіть флешмоби, що дає змогу привернути увагу як громадськості, так і представників влади до важливості бібліотечних послуг.

Бібліотеки Австралії активно залучають місцеві громади, організовуючи різноманітні заходи для людей усіх вікових категорій. Серед таких заходів можна виділити книжкові клуби, освітні лекції, мовні класи, а також інтерактивні майстер-класи для дітей і дорослих. Особливу увагу приділяють адаптації бібліотечних програм до потреб етнічних меншин, корінних жителів Австралії та людей з інвалідністю, що сприяє розвитку інклюзивності в бібліотечній сфері.

Співпраця з урядом

Для забезпечення стабільного фінансування бібліотеки співпрацюють із державними установами, органами місцевого самоврядування та міжнародними фондами. Вони активно долучаються до розробки державних програм, спрямованих на підтримку освіти, підвищення цифрової грамотності та розвитку бібліотечної сфери. Окремий акцент робиться на лобюванні змін у законодавстві, які сприяють модернізації бібліотечної діяльності.

Важливо зазначити, що у жовтні 2024 р. в Брисбені відбулася конференція IFLA, результатом якої стала Брисбенська декларація. Цей документ підкреслює роль бібліотек у забезпеченні доступу до інформації, підтримці прав корінних народів та сприянні сталому розвитку. Декларація закликає уряди та спільноти визнавати бібліотеки ключовими партнерами у досягненні цих цілей.

Успішне впровадження адвокаційних технологій у бібліотеках вимагає стратегічного підходу і врахування сучасних тенденцій у бібліотечній справі. Для ефективної організації та проведення адвокаційних заходів можуть бути корисними такі рекомендації:

- визначення цілей і завдань адвокаційної діяльності;
- аналіз цільової аудиторії та вибір відповідних каналів комунікації;
- підвищення кваліфікації персоналу шляхом організації тренінгів і семінарів з адвокації та комунікацій і вивчення успішного досвіду зарубіжних колег;
- активна присутність у соціальних мережах;
- розробка інтерактивних онлайн-ресурсів для користувачів;
- співпраця з громадою та партнерами щодо налагодження партнерств із місцевими організаціями й закладами освіти та залучення волонтерів і активістів до бібліотечних проєктів;
- оцінка ефективності адвокаційних заходів шляхом моніторингу та аналізу результатів проведених кампаній; внесення коректив на основі отриманих даних.

Висновки. Отже, адвокаційні технології відіграють важливу роль у діяльності бібліотек Великої Британії, Німеччини та Австралії, сприяючи їх збереженню, розвитку й залученню нових користувачів. Британські бібліотеки активно використовують громадські ініціативи, волонтерство та державну підтримку для подолання фінансових труднощів. У Німеччині основний акцент робиться на цифрових платформах, співпраці з громадами й проєктах популяризації читання серед молоді. Австралійські бібліотеки впроваджують інноваційні технології, зокрема візуалізацію бібліотечних колекцій у реальному часі, що підвищує прозорість їх діяльності та залучає нових користувачів.

Українським бібліотекам важливо враховувати зарубіжний досвід, що допоможе їм ефективно адаптуватися до викликів сучасного інформаційного суспільства та зміцнити свою роль у ньому.

Abstract. The study focuses on the advocacy technologies of libraries as an important component of the activities of modern book collections. Scientific publications on the topic are analyzed, the experience of working in this direction of libraries of Great Britain, Germany and Australia, seeking to strengthen their positions, draw attention to the importance of libraries in society and ensure stability in the future. The study and generalization of the experience of advocacy activity of foreign libraries makes it possible to implement the best practices of advocacy technologies in the activities of domestic libraries. During the study, methods of comparative analysis, synthesis and generalization were applied.

Keywords: advocacy, libraries, advocacy technologies in library business.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Zhixian Y. Effective techniques for the promotion of library services and resources. *IR. Information Research*. 2016. Vol. 21, № 1. URL: <http://informationr.net/ir/21-1/paper702.html#.Xwh01ed7k2w> (дата звернення: 10.03.2025).
2. Peet L. How to Articulate Your Library's Impact and Get What You Need. *Library Journal*. 31.03.2020. URL: <https://www.libraryjournal.com/?detailStory=Stats-Story-How-to-Articulate-Your-Librarys-Impact-and-Get-What-You-Need> (дата звернення: 10.03.2025).
3. The Advocacy Efforts for School Library Staffing during the Pandemic / C. Pentland & other. *ERIC / Institute of Education Sciences*. 2022. URL: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1328080.pdf> (дата звернення: 10.03.2025).
4. Plunkett K. Library Advocacy. *Community & Junior College Libraries*, 2010. Vol. 16(4). P. 235–240. DOI: 10.1080/02763915.2010.523323 (дата звернення: 10.03.2025).
5. Бібліотека як серце громади: як у Британії осучаснили бібліотеки. *Життя*. 09.10.2017. URL: <https://life.pravda.com.ua/culture/2017/10/9/226877/> (дата звернення: 09.03.2025).
6. Горчинська В. Бібліотеки в центрі уваги: як говорити голосніше про їхню цінність. Посібник «Library Advocacy: A Beginner's Guide». *Блог Національної бібліотеки України ім. Ярослава Мудрого*. URL: <https://oth.nlu.org.ua/?p=10475> (дата звернення: 13.03.2025).
7. Бруй О. М. Впровадження стратегічного управління у закордонних бібліотеках та бібліотечних консорціумах. *Міжнародна наукова конференція «Бібліотека. Наука. Комунікація»* / Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. 2015. URL: <https://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/685> (дата звернення: 09.03.2025).
8. Безпала Г. Бібліотеки і демократія: кейс бібліотек Німеччини. *Бібліотечний вісник*. 2024. № 2. URL: <http://jnas.nbuv.gov.ua/article/UJRN-0001476761> (дата звернення: 09.03.2025).
9. Цифрова бібліотека Onleihe. Goethe Institut. URL: <https://www.goethe.de/ins/ua/uk/kul/bib/onl.html> (дата звернення: 09.03.2025).
10. Бояринова О. Сучасні бібліотеки Німеччини. *День*. 24.09.2024. URL: <https://day.kyiv.ua/blog/suspilstvo/suchasni-biblioteku-nimechchyny> (дата звернення: 09.03.2025).
11. Libraries Tasmania. Tutorials. URL: <https://my.nicheacademy.com/> (дата звернення: 13.03.2025).
12. Поліщук Т., Шевчук О. Нові сервіси в роботі бібліотек Австралії та Нової Зеландії. *Integrated Communications*. 2022. № 1(13). URL: <https://intcom.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/211/185> (дата звернення: 09.03.2025).
13. Early Public Libraries and Colonial Citizenship in the British Southern Hemisphere / L. Atkin, S. Comyn, P. Fermanis, N. Garvey. 2019. URL: https://researchrepository.ucd.ie/bitstream/10197/10836/2/2019_Book_EarlyPublicLibrariesAndColonial.pdf (дата звернення: 13.03.2025).
14. Яворська Т. М., Щусь Н. В. Формування медіа- та інформаційної культури: зарубіжний досвід публічних бібліотек. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2019. № 4. С. 38–46.
15. Трансформаційні процеси у суспільній та соціокультурній сферах України: монографія / О. М. Анісімова, Л. А. Ковальська, Г. П. Лукаш, О. В. Прігунов, О. С. Щербіна, Т. М. Яворська. Вінниця, 2021. 185 с.

УДК 004:[025.171:930.25](477)

ЦИФРОВІЗАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ АРХІВНОЇ СПАДЩИНИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Д. В. Флуд, Т. М. Яворська

Анотація. У статті розглянуто процес цифровізації національної архівної спадщини України, його значення для збереження національної пам'яті та підвищення доступності історичних джерел, що зберігаються в архівних колекціях. Проаналізовано сучасний стан цифровізації, основні технологічні інструменти та нормативне підґрунтя. Досвід європейських країн та власні напрацювання в цьому напрямі дали змогу окреслити ключові виклики, зокрема у сфері фінансування та технічного забезпечення оцифрування архівних документів. Сформульовано рекомендації щодо покращення цифровізації та окреслено перспективи подальшого розвитку.

Ключові слова: цифровізація, національна архівна спадщина, оцифрування документів, доступ до архівів.